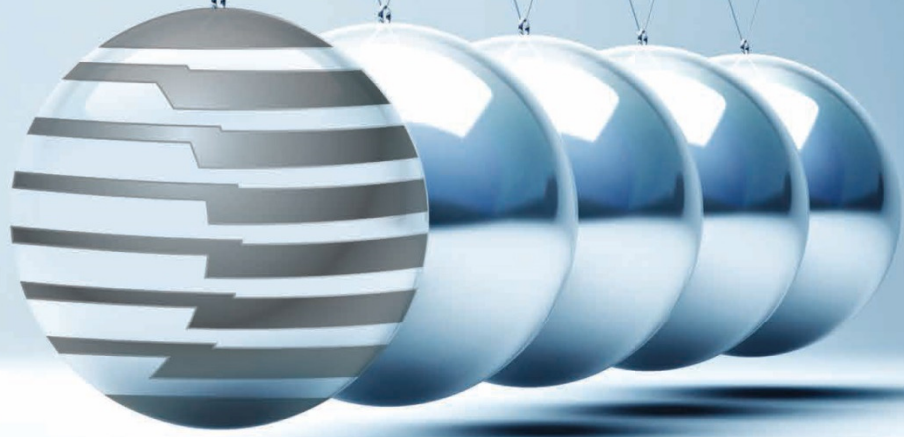
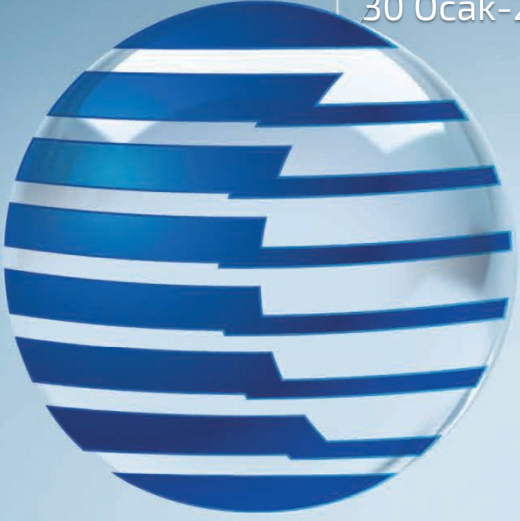

“KÜBA SAĞLIK SEKTÖRÜ İNCELEME ZİYARETİ”

Sonuç Raporu

30 Ocak-2 Şubat 2018, Havana

T.C. Ekonomi Bakan Yardımcısı Fatih Metin Başkanlığında, Türkiye - Küba Ekonomik İlişkilerinin III. Teknik İzleme Toplantısı Kapsamında Küba Sağlık Sektörü İnceleme Ziyareti

" KÜBA SAĞLIK SEKTÖRÜ İNCELEME ZİYARETİ"

T.C. Ekonomi Bakan Yardımcısı Fatih Metin Başkanlığında, Türkiye- Küba Ekonomik İlişkilerinin III. Teknik İzleme Toplantısı Kapsamında Küba Sağlık Sektörü İnceleme Ziyareti

30 Ocak -2 Şubat 2018, Havana

30 Ocak- 2 Şubat 2018 tarihleri arasında Türkiye - Küba Ekonomik İlişkilerinin III. Teknik İzleme Toplantısı kapsamında, T.C. Ekonomi Bakan Yardımcısı Sayın Fatih Metin başkanlığında Küba'ya giden teknik heyete eşlik etmek ve Küba'da sağlık otoriteleri ile görüşmeler yapmak üzere, DEİK/Sağlık İş Konseyi'ni (SAİK) temsilen Küba ziyaretine katılım sağlandı.

11 Aralık 2017 tarihinde T.C. Ekonomi Bakanlığı tarafından DEİK'e iletilen yazıda, T.C. Havana Büyükelçiliğimizin Küba'da özellikle sağlık sektöründe yaptığı ön çalışmalar doğrultusunda Türkiye ile potansiyel işbirliği alanları olduğu; ilaç, biyoteknoloji ve farklı klinik branş (*kanser ve diyabet hastalıklarının tedavisi*) hastalıklarının tedavisi için geliştirdikleri aşı, ilaç ve tedavi yöntemlerinin bilimsel açıdan kayda değer ilerlemeler sağladığı, Avrupa, Amerika ve Uzak Doğu Asya ülkelerinde pek çok firma ile ticari ortaklık ve proje yürüttükleri belirtilmişti.

T.C. Havana Büyükelçiliğimizin tavsiye yazısına binaen ve T.C. Ekonomi Bakan Yardımcısı Sayın Fatih Metin ve beraberindeki heyetin Küba ziyaretine eşlik etmek ve Küba'nın sağlık ve biyoteknoloji, ilaç sektöründeki gelişmelerini gözlemlemek ve rapor etmek, Türk sağlık sektörünü bilgilendirmek üzere SAİK Koordinatörü Başak Canbulat Küba ziyaretine katılım sağladı.

Küba Genel Sağlık Sistemi Hakkında

1959 Devrim sonrası dönemde, Devrim Lideri ve Devlet Konseyi Başkanı Fidel Castro, sağlık sektörünü stratejik bir alan olarak belirlemiş ve ülkenin eğitim ile birlikte sağlık alanındaki araştırma ve çalışmalarına öncelik verilmesi yönünde karar almıştır. Bu bağlamda bir de "beyaz gömlekliler ordusu" tesis etme yönünde adım atılmıştır.

Küba, 1960 yılında Şili'de meydana gelen deprem sonrasında ilk doktor tugayını bu ülkeye göndermiştir. O dönemden bu yana da yaklaşık 300.000 Küba sağlık çalışanının ağırlıklı olarak Latin Amerika, Afrika ve Asya kıtalarında olmak üzere 158 ülkede faaliyet göstermiş olduğu vurgulanmaktadır. Hâlihazırda 50.000 Küba sağlık çalışanının 67 ülkede çalışmalarını sürdürdüğüünün altı çizilmektedir. Esasen, sağlık personeli ihracı, Küba'nın en kayda değer ihracat ve gelir kalemlerinden birini teşkil etmekte olup, zaman zaman turizm gelirlerinin dahi önüne geçebilmektedir. Tabiatıyla her ülkeyle de farklı ödeme şekilleri müzakere edilmektedir. Örneğin Venezuela ile yapılan anlaşmada, gönderilen sağlık görevlilerinin karşılığında ağırlıklı olarak ham petrol temin etme hedefini gütmektedir.¹

Küba Hükümeti, GSYİH'sının yaklaşık %10'una tekabül eden bölümünü sağlık sektörüne ayırmaktadır. Öte yandan, vatandaşlarına sunduğu sağlık hizmetleri tamamen ücretsizdir. Değişik hizmet şekilleri mevcut olup, temel ihtiyaçlar aile hekimleri (yaklaşık 13.000) ve poliklinikler (451) tarafından karşılanmakta, ülkedeki 151 hastane vasıtasıyla ilave hizmetler sunulmakta, özel hizmet/tedavi gerektirecek hastalıklar için de, bünyesinde araştırma vb gibi bölümler de barındıran 12 enstitüye başvurulmaktadır.

11,4 milyonluk nüfusa sahip olan Küba'da ortalama yaşam süresi 79'dur.

Küba'da kişi başına düşen sağlık harcaması 2,475 Dolar iken, bu rakam Türkiye'de 1,036 Dolar'dır. Toplam sağlık harcamalarının GSYİH'ya oranı Küba'da %11 iken, Türkiye'de bu oran %5,4'dür.

Her 1000 Küba vatandaşına 7,5 doktor düşmektedir.² Türkiye'de ise bu oran 1,7'dir.

1959 yılından bu yana bebek ölüm oranı 37,3/1.000 oranından 2013'te 6/1.000 oranına gerilemiş, 2017'de bu rakamın ilk defa 4,0/1.000'e düştüğü açıklanmıştır.

Küba'da ölümle sonuçlanan ilk üç hastalık; **kardiyovasküler hastalıklar, kanser hastalıkları ve beyin damar hastalıklarıdır**. Her yıl kanser teşhisi konulan 31bin Kübalının 21bini kanserden ölmektedir. Kanser hastalığının bu kadar yüksek oranda görülmesinin ana sebepleri; sağlıksız yaşamdır yani çok fazla alkol ve tütün tüketimi ile sağlıksız, dengesiz beslenme tarzından kaynaklanmaktadır.

Küba, Amerika'dan sonra **Orjinal Molekül** üreten ikinci ülkedir. Bu orijinal moleküller Küba'dan dünya pazarlarına sunulmaktadır. Küba, uygulanan ambargolara ve yaşadığı yoksulluğa rağmen, hem biyoteknoloji, biyomedikal araştırmalar ve ilaç sanayii hem de klinik araştırmalarda son derece başarılı bir ülke haline gelmiştir. Kamu sağlığı, önleyici sağlık hizmetleri ve bilimsel araştırmalarda dünyada lider konuma yükselmiştir.

Küba devleti biyoteknoloji endüstrisine siyasi ve finansal desteğini yıllardır aynı etkinlikte devam ettirmekte olup, araştırma geliştirme faaliyetlerine son 20 yılda toplam 1 milyar Dolarlık bütçe ayırmıştır. 1200'ün üzerinde uluslararası patente sahip olan Küba biyoteknoloji endüstrisi, 50'nin üzerinde ülkeye ihraç ettiği ilaç ve aşılarla yıllık ortalama birkaç yüz milyon Dolarları bulan ticaret kapasitesine sahiptir.

¹ T.C. Havana Büyükelçiliği tarafından hazırlanan Küba Sağlık Sektörü Notu

² <http://www.paho.org/cub/>

Enfeksiyon etkenlerine karşı bağışıklık sağlama amacıyla 1980'li yıllarda aşı teknolojisine yatırım yapmaya başlayan Küba, immünofarmakolojide büyük gelişmeler kaydetmiş, biyoteknolojik ilaçların başta kanser tedavisi olmak üzere diğer alanlarda da gelişmesi ile yeni buluşlara imza atar hale gelmiştir.

Küba Hükümeti 2013 yılında, aynı alanda faaliyet gösteren birkaç şirketini **Biocubafarma** (*Biotechnological and Pharmaceutical Industries Business Group*) isimli bir holding tesis etmek suretiyle, aynı çatı altında toplama kararı almıştır. Biocubafarma'nın ana hedefleri, Küba halkının sağlık ve yaşam standartlarını yükseltmek ve bilimsel birikimin bir sermaye ve ihracat kaynağına dönüştürülmesine katkıda bulunmak, araştırma-geliştirme-üretim ve pazarlama alanlarında faaliyette bulunmak olarak özetlenmektedir. Biocubafarma 500'ü aşkın ilaç üretiminde bulunmakta, 33'ü kanser, 18'i kalp hastalıkları, 33'ü bulaşıcı hastalıklar ve 7'si diyabet alanlarında olmak üzere toplam 91 biyoteknoloji ürünü ve projesi geliştirmektedir. Söz konusu şirketin hâlihazırda değişik ülkelerde 1.700 ruhsatı bulunduğu, ayrıca 2.000 ruhsatın da onay için beklediği vurgulanmaktadır. Şirketin ayrıca Brezilya, Vietnam, Hindistan, Güney Afrika Cumhuriyeti, Venezuela, Cezayir, İran ve ÇHC ile, özellikle Güney-Güney İşbirliği çerçevesinde, teknoloji transferi projeleri geliştirmiş olduğu basına yansımıştır. Öte yandan, bu projeler kapsamında Biocubafarma üçüncü ülkelerin şirketleri ile, farklı modaliteler üzerinden ortaklıklar da tesis edebilmektedir. Öte yandan, Fransız ABIVAX şirketi de Küba Genetik Mühendislik ve Biyoteknoloji Merkezi ile geliştirdiği ortaklık yoluyla Küba tarafından geliştirilen ilaçların uluslararası piyasalara girişleri üzerinde çalışmalarında buldukları ancak olumsuz sonuçlandığı belirtilmektedir.³

Küba açısından ihraç ürünü, dolayısıyla gelir kaynağı olarak büyük önem taşıyan ilaçların üretiminde artan ölçüde sorunlarla karşılaşmakta olduğu, bu gelişmenin yalnız ihracatı değil iç piyasaya tedariki de etkilediği, Küba biyoteknoloji ve ilaç sanayisinin büyük ölçüde devlet sübvansiyonu ile döndüğü, ilaç üretiminde kullanılan hammaddelerin %85'inin ithalata dayalı olduğu belirtilmektedir. Aynı şekilde paketleme malzemeleri için de ithalata başvurulduğu, Küba tarafının artan ölçüde ödemelerde ve araştırma-geliştirme faaliyetlerinde zorlandığı, hammadde tedarikinde karşılaşılan sorunların da önemli ölçüde ABD ambargosundan kaynaklandığı gündeme getirilen sorunlar arasında yer almaktadır.

³ Biocubafarma Sunumu

Sağlık Alanındaki Önemli Gelişmeler

Küba devleti ülkede ölüm oranını artıran kanser hastalığı ile mücadelede biyoteknoloji, genetik mühendisliği alanından ve bilim insanlarından yararlanarak kanser tedavisinde yeni metodlar ve aşılar geliştirmiş ve halen geliştirmektedir.

Küba'nın özellikle *kanser tedavisinde ve genel olarak sağlık alanındaki ünü ve araştırmaları; **biyoteknoloji, moleküler farmakoloji ve genetik mühendisliği** alanlarında iyi yetiştirdiği bilim insanlarını, kurduğu Araştırma Merkezlerinde çalışmalarını ciddi manada destekleyerek, kanser ve diğer kronik hastalıkların tedavisinde uygulanmak üzere yenilikçi aşı, ilaç ve yeni tedavi yöntemlerinin bulunmasına dayanmaktadır.* ⁴ Küba'da kanser tedavisinde geliştirilen aşı ve ilaçların farkı, hastanın aldığı kemoterapi ve radyoterapilerin hem daha etkili olmasını sağlamakta, hem de daha az toksik madde içermesi sebebiyle hastaya daha az zarar vermektedir.

Biyoteknoloji; Küba'da kanseri ölümlerle sonuçlanan bir hastalık olmaktan çıkarıp kronik bir hastalığa dönüşmesini sağlamıştır.

Küba'nın **kanser immünoterapisi (bağışıklık sisteminin güçlendirilmesine yönelik aşı tedavisi), akciğer kanseri tedavisi, cilt kanseri ve deri hastalıklarında (vitiligo) ve diyabet hastalığı (diyabete bağlı ayak yarası)** tedavisinde yenilikler getirdiği ve bu tedaviler üzerinde araştırmaların yoğunlaştığı gözlemlenmektedir.

Küba sağlık sistemi dünya çapında bilinen, sınırlı kaynaklarına rağmen Küba toplumunun tüm kesimlerinin sağlık hizmetlerine ulaşmasına imkân sağlayan, devlet tarafından hem stratejik hem de finansal olarak desteklenen Araştırma Merkezleri aracılığıyla, yoğun araştırma geliştirme faaliyetlerinde bulunan bir sağlık sistemine sahiptir.

Son dönemde vuku bulan en önemli gelişmelerden biri, ABD kanser araştırma enstitüsü Roswell Park Cancer Institute ile **Küba Moleküler İmmünoloji Merkezi (CIM)** arasında 2016 yılında ABD yönetiminin onayıyla tesis edilen ve halen de devam etmekte olan işbirliği projesidir. Bu çerçevede, Küba tarafından küçük hücreli olmayan akciğer kanserine yönelik geliştirilen **CIMAvax aşısı**, anılan ABD enstitüsünde klinik deneyler bağlamında kullanılmaya başlanmıştır. **Söz konusu aşının** genel uygulamalardan farklı olarak, kanserli hücreleri değil, **hastanın bağışıklık sisteminin güçlendirilmesini hedef aldığı ve böylelikle kanserli hücrelerin gelişiminin önlendiği belirtilmektedir.** Diğer taraftan, ayrıca kanseri tedavi özelliği bulunduğu iddia edilen başka bir ilacın (CIMAher) da Roswell Park tarafından deneylere tabi tutulmasına onay verildiği açıklanmıştır (bu ilacın küçük hücreli olmayan akciğer kanserinin metastas yapması halinde kullanılması öngörülmektedir). CIMAvax ile ilgili deneylerin 3 yıl sürmesi, onaylanması halinde bile, öncelikle ikinci faz deneylere geçilmesi, ayrıca piyasaya sürülebilmesi için de bir dizi onay sürecinden geçilmesi gerekeceği vurgulanmaktadır. Dünya üzerinde 5binin üzerinde hastanın CIMAvax ile tedavi edildiği belirtilmektedir. ⁵

Küba Genetik Mühendisliği ve Biyoteknoloji Merkezi'nde (CIGB) diyabete bağlı ayak yaralarının iyileştirilmesi amacıyla geliştirilmiş olan ve dünyanın değişik ülkelerinde 10 yılı aşkın bir süredir kullanılan **Heberprot-P'nin** kullanımı ilk kez geçtiğimiz yıl bir Avrupa ülkesinde de (Slovakya) onaylanmış bulunmaktadır. **Heberprot-P,** Türkiye'de 2011 yılından

⁴ http://www.who.int/features/2013/cuba_biotechnology/en/

⁵ https://www.huffingtonpost.com/entry/cuba-medical-innovations_us_56ddf4cfe4b03a4056799015

bu yana T.C. Sağlık Bakanlığı'ndan onaylı olup SGK tarafından karşılanmakta, doktor reçetesiyle tedavilerde kullanılmakta olan bir ilaçtır.

Söz konusu ilacın, diyabete bağlı ayak yaralarının iyileşmesini hızlandırdığı ve ve ampütasyon riskini %80 oranında azalttığı altı çizilmektedir. Söz konusu ilaç aynı zamanda ABD'de de FDA'in onayını beklemektedir. Kübalı yetkililer, ilacın FDA tarafından onaylanması halinde, ampütasyon riskini %80 azaltma oranının ABD için de geçerli olacağını, hâlihazırda yılda 73.000 düzeyinde olan ampütasyon vakalarının 21.000'e kadar düşürülebileceğini söylemektedirler. Ancak Başkan Trump'ın ABD'nin yeni Küba politikasını açıklamasını müteakip, projeye ABD'li ortak bulmaktaki zorluklar çerçevesinde, FDA sürecinin uzayacağı kuvvetle muhtemel görülmektedir.

Küba Genetik Mühendisliği ve Biyoteknoloji Merkezi (CIGB) tarafından geliştirilen **Heberferon** isimli cilt kanseri ilacının da, özellikle göz, burun, ağız, kafa derisi, kulak gibi hassas bölgelerin yanısıra tümörlerle ilgili cerrahi işlem sayısında azalmaya yol açtığı, tümörün büyümesini engellerken lezyonları azalttığı, bazı durumlarda ise tümüyle yok ettiği açıklanmıştır.

Kübalı doktorların kamu sağlığı alanında önemli aşular geliştirdikleri uzun yıllardır bilinmektedir. 1980'li yıllarda Küba'da en yaygın enfeksiyon hastalığı olan **Menenjit B** (*meningococcal*) hastalığı ile mücadele etmek üzere, Kübalı doktorlar 1986'da bu hastalığa karşı en etkili aşığı (*meningococcal B vaccine-MenB*) geliştirmiş ve bu aşı tüm dünyada kanıtlanmış en etkili aşı olarak literatüre girmiştir.⁶

2015 yılında Dünya Sağlık Örgütü, anneden bebeğe AIDS virüsü ve frenginin geçişini önleyen ilk ülke olarak Küba'ya sertifika vermiştir.⁷

Öte yandan Küba sağlık turizmine büyük önem vermektedir. Küba'ya tedavi amacıyla gelmek isteyen veya hastalığının tedavisiyle ilgili bilgi almak isteyen tüm uluslararası hasta konumunda olan kişilerin, **Küba Sağlık Hizmetleri Kurumu** (*Comercializadore de Servicios Medicos Cubanos-SMC*) ile irtibata geçmeleri ve hastalıkla ilgili en güncel raporlarını İngilizce ya da tercihen İspanyolcaya çevrilmiş hallerini bu kuruma iletmeleri gerekmektedir. Söz konusu Kurum her bir vakayı ayrı ayrı incelemekte, uygulanabilir tedavi seçenekleri, tedavinin süresi ve ücretleri hakkında bilgilendirmeler yapmakta veya Küba'da ilave bir tedavi yöntemi bulunup bulunmadığını bildirmektedir. Otel görünümü bir işletme olan ve Havana'da bulunan La Pradera hastanesi esas itibarıyla Küba'ya tedavi amacıyla gelen yabancı hastaların tedavisi için tahsis edilmiş bir hastanedir.

Dünya Sağlık Örgütü İcra Kurulu 31 Ocak 2017 tarihinde, gerek doğal gerek bulaşıcı hastalıklarla (başta Afrika'da Ebola olmak üzere) mücadele bağlamında ortaya koyduğu çabaları ve uluslararası dayanışmaya katkısını dikkate alarak, Kamu Sağlığı Ödülü'nü Küba'nın Henry Reeve Tugayı'na layık görmüştür. Söz konusu ödül, Mayıs 2017'de Cenevre'de Küba tarafına takdim edilmiştir. Nitekim Küba'da görüştüğümüz sağlık otoriteleri, Kübalı doktorların 2014'te Afrika'da ortaya çıkan EBOLA bulaşıcı hastalığı ile mücadelede çok büyük çaba sarf ettiklerini, öyle ki EBOLA'ya yakalanan görevli bir Kübalı doktorun iyileştikten sonra yeniden Batı Afrika'ya görev yerine dönerek bu hastalıkla mücadelede aktif rol aldığını vurguladı.⁸

⁶ http://www.who.int/vaccine_safety/committee/topics/meningococcal/Dec_2007/en/

⁷ <http://www.who.int/mediacentre/news/releases/2015/mtct-hiv-cuba/en/>

⁸ <http://www.who.int/features/2015/cuban-doctor-survivor/en/>

Küba Sağlık Hizmetleri Kurumu ile Toplantı

30 Ocak 2018

Küba Sağlık Hizmetleri Kurumu (SMC) Yetkilileriyle

Küba Sağlık Hizmetleri Kurumu- SMC (*Comercializadora de Servicios Medicos Cubanos*) ile yaptığımız toplantıda, Küba Sağlık Hizmetleri Kurumu Başkan Yardımcısı Victor Tamayo, Akademik İşbirliklerinden Sorumlu Direktör, Yurtdışı Satış Müdürü ve Hasta Tedavi Departmanı Başkanı ile toplantı yapıldı.

Kurumun temel yetki alanı, hizmetleri ve Türkiye ile olası işbirliği mekanizmaları hakkında bilgi alışverişinde bulunuldu.

Kurum ve üst düzey yöneticiler olarak iş odaklı (*business minded*) kafa yapısında olan SMC yetkilileri ile yapılan görüşmede; Küba'nın sağlık sistemi ve SMC tarafından sunulan hizmetler hakkında genel bilgi alındı.

Komünizm ile yönetilen ülkede her sektörde olduğu gibi, sağlık sektörü de devlet tarafından yönetilmekte ve sağlık hizmetleri sadece devlet tarafından kamu sağlık kuruluşlarında Küba vatandaşlarına bedelsiz olarak sunulmaktadır. Birincil basamak sağlık hizmetleri yani önleyici sağlık hizmetleri, nüfusa ve doktor sayısına göre oluşturulan sağlık polikliniklerinde sunulmaktadır. İkincil basamak sağlık hizmetleri hastanelerde, üçüncül basamak sağlık hizmetleri ise hastaneler ve araştırma enstitülerinde sunulmaktadır. Ülkede 151 devlet hastanesi, 451 poliklinik, 12 araştırma enstitüsü ve 13 sağlık bilimleri okulu (*medical sciences school*) bulunmaktadır.⁹

⁹ <https://www.cubaheal.com/universities-of-medical-sciences/>

Aile hekimliği sisteminin uygulandığı ülkede sağlık polikliniklerinde aile hekiminin yanı sıra tedavi ve rehabilite edici doktorlar da bulunmaktadır. Küba'da 1 aile hekimi ortalama 120 aileye sağlık hizmeti vermektedir. Evde sağlık bakım hizmeti de sunulmaktadır.

SMC'nin 7 Temel Sorumluluk Alanı

- 1) **Küba Vatandaşlarına Sağlık Hizmetlerinin Sunumu** (*Medical Care Services in Cuba*)
- 2) **Medikal Turizm** (*Border Medical and Healthcare Services*): Küba'ya tedavi amacıyla gelmek isteyen hastaların tedavi başvurularını yapacağı ilk adres Küba Sağlık Hizmetleri Kurumu'dur. Kurum, yabancı ülkelere hastalardan gelecek tedavi başvurularını tek tek değerlendirmek, medikal raporlarını inceleyerek hastaya Küba'da tedavi olmasında yarar olup olmadığını ve tedavi için onay verilirse, tedavi süreci hakkında tüm bilgilendirme ve tedavi koordinasyonunu yapan kurumdur.
- 3) **Sağlık Profesyonellerinin İhracı** (*Professional Services Abroad in Medical and Health*): Yurtdışında Kübalı doktor ve sağlık personelinin dönemsel veya sürekli çalışmaları/görevlendirilmeleri için, kamu veya özel sektör kuruluşlarıyla işbirlikleri yapan kurumdur. Şu an 50bin Kübalı doktor 67 farklı ülkede görev yapmaktadır.
- 4) **Uluslararası Sağlık ve Eğitim İşbirlikleri** (*Academic and Teaching Services in Health Sciences*): Küba'daki sağlık kurumları ile tıp eğitimi veren üniversitelerin, yabancı ülkelerdeki kamu veya özel sektörden eğitim ve sağlık kuruluşları arasında işbirliği müzakerelerini ve projelerini yürüten, takip eden kurumdur. Yani SMC, yabancı ülkelerdeki özel sektör şirketleri, vakıf üniversiteleri, özel hastaneler ile de işbirliklerini yürütmektedir.
- 5) **Küba'da Yaşam, Sağlık ve Refah Hizmetlerinin Kaliteli Sunulması** (*Quality of Life, Health and Welfare Services in Cuba*)
- 6) **Bilimsel Etkinliklerin Düzenlenmesi ve İlaç, Optik, Alternatif Tıp gibi alanlarda İlaç veya Tedaviye Destek Ürünler** (*Health Services associated with Optical, Pharmaceutical, Natural and Traditional Medicine Products*)

SMC yurtdışından kamu veya özel şirketler, sağlık kuruluşları, üniversiteler, merkezi yönetim veya yerel yönetim organları, uluslararası organizasyonlarla işbirliği yapabilmektedir.

Türkiye'den kamu & özel sağlık kuruluşları ile üniversiteler Küba'da sağlık ve (*tıbbi bilimler alanında*) eğitim işbirlikleri için doğrudan SMC yetkilileri ile irtibata geçebilirler.

Küba'nın sağlık alanında son 30 yılda kat ettiği önemli yolun mimarı ve pek çok araştırma merkezinin kurucusu Fidel Castro ve çevresinde yer alan bir grup doktor, genetik mühendisi ve biyoteknoloji uzmanlarıdır.

Küba sağlık sektörünün en önemli yapıtaşları **4 Araştırma Merkezi** bulunmaktadır;

- 1) **Genetik Mühendisliği ve Biyoteknoloji Merkezi** (*Genetic Engineering and Biotechnology Center-CIGB*)
- 2) **Moleküler İmmunoloji Merkezi** (*Molecular Immunology Center-CIM*)
- 3) **Plasenta Histoterapi Merkezi** (*Plasenta Histotherapy Center*)
- 4) **Onkoloji ve Radyobiyojoloji Merkezi** (*Oncology and Radiobiology Center-INOR*)

Küba ziyaretinde Genetik Mühendisliği ve Biyoteknoloji Merkezi ile Onkoloji ve Radyobiyojoloji Merkezleriziyaret edilerek görüşmeler yapıldı.

SMC ile görüşmemizde, iki önemli potansiyel işbirliği alanı ön plana çıktı;

1) **SMC ile Türk kamu sağlık sektörünün işbirliği imkanı.** Türkiye devletinin Afrika'da açtığı ve T.C. Sağlık Bakanlığı tarafından operasyonu yürütülen hastanelerdeki doktor ve sağlık personeli ihtiyacının, Afrika dahil dünyanın pek çok yerine sağlık personeli gönderen Küba ile işbirliği yaparak karşılanması.

Henüz iki ülke arasında İkili Sağlık İşbirliği Anlaşmasının olmaması itibarıyla, öncelikle bu anlaşmanın ivedi olarak imzalanması gerektiğinin altı çizildi.

2) **SMC ile Türk özel sağlık sektörünün işbirliği imkanı.** Bölge coğrafyamızdaki Orta Doğu ve Sahra Altı Afrika ülkelerinin devlet hastanelerinde uzun dönem çalışan Kübalı doktorlarla, Afrika ülkelerine girişte stratejik (*teknik ve eğitsel alanlarda*) işbirliği mekanizmasının kurulması.

Afrikalı sağlık otoriteleri nezdinde, Kübalı doktorların Türk sağlık sektörü için hem katalizör olabilmeleri ve Türkiye'nin sağlık elçileri gibi hissetmeleri, hem de klinik yeterlilik, deneyim anlamında aynı frekansta olduğumuz Kübalı doktorların Türkiye'nin sağlık çevresini, doktorlarını ve sağlık kuruluşlarını refere etmesi amacıyla, teknik know-how aktarımı ve spesifik branşlarda Türkiye'ye davet edilerek eğitim kursları düzenlenmesi önerildi. SMC tarafından bu öneriler gayet olumlu karşılandı.

Rektör Prof.Dr. Luis Alberto Pich Garcia ve Uluslararası İlişkiler Müdürü Beatriz Casañas Rodríguez

1976 yılında kurulmuş olan **Havana Tıbbi Bilimler Üniversitesi** (*Universidad Ciencias Medicas de la Habana*), 13 fakülte ile faaliyet göstermekte olup, Küba'da doktor ve sağlık çalışanlarını yetiştiren üniversitelerin en büyüğüdür. Üniversite, Küba Yüksek Öğrenim Kurumu (*Ministerio de Educacion Superior*) tarafından akredite edilmiştir.

13 fakültenin 9'u tıbbi bilimler, 4'ü özel amaçlı fakültedir. Özel amaçlı fakülteler; Dişçilik, hemşirelik, sağlık teknolojileri ve psikoloji fakültesidir.

Üniversitede sunulan 62 yüksek lisans eğitiminin 38'i master programı olup, 5 de doktora programı mevcuttur.Üniversitede çalışan 8binin üzerinde öğretmen vardır.

Üniversitede öğrenim gören 30 binden fazla öğrencinin %39'unun 48 farklı ülkeden geldiği, çoğunluğunun Afrika ve Güney Amerika ülkelerinden gelen öğrenciler olduğu, bunun yanı sıra (*ağırlıkla değişim öğrencileri*) 600'ün üzerinde Avrupalı (*ağırlıkla Almanya, Belçika, İtalya, İspanya*) ve ABD'li (*ağırlıkla Afro-Amerikalılar*) öğrencilerin de Üniversitede eğitim görmekte olduğu, Avrupalıların daha ziyade pratik eğitim için 2-6 aylık dönemler için geldikleri belirtilmektedir.

İdari yapılanma bağlamında Üniversitenin Küba Sağlık Bakanlığı'na bağlı olması, dolayısıyla tıp öğrencilerinin Havana'da bulunan 52 hastane, 82 poliklinik ve 62 dış kliniğinde uzmanlık kazanmak üzere pratik yapabildikleri öğrenilmiştir.

Havana Tıbbi Bilimler Üniversitesi Avrupa'da Almanya, Belçika, İspanya, İtalya ve Fransa ile hem eğitim hem de uygulamalı işbirlikleri olduğu belirtildi. Latin Amerika'da Brezilya, Ekuador, Venezüella, Kosta Rika, Şili ve Meksika ile işbirliği yaptıkları; Afrika'da Güney Afrika Cumhuriyeti, Gana, Angola, Çad, Kongo, Demokratik Kongo Cumhuriyeti ile 6 yıl İspanyolca tıp eğitimi vermek üzere işbirlikleri yaptıkları vurgulandı.

Çin'den öğrenci aldıkları, son 10 yılda 842 Çinlinin Üniversitelerinde eğitim gördüğü belirtildi. Özellikle Çin'deki 2 eyalet ile yaptıkları anlaşmada bu akışın payının büyük olduğu belirtildi. Ayrıca Vietnam, Laos, Rusya'dan da öğrencilerin tıp eğitimi almak üzere geldikleri ilave edildi. Lübnan, Filistin, Katar ve Kuveyt ülkeleriyle değişim programlarının sürdüğü belirtildi.

Türkiye'den ilk defa Mart 2017 tarihinde Havana'ya gelen **Ankara Üniversitesi** ile eğitim işbirliği sürecine başladıkları ifade edildi. Ardından Aralık 2017'de **Okan Üniversitesi** ve **Hastanesinden yetkililerin** yer aldığı bir heyetin, Üniversiteleri ile sağlık ve eğitim alanında işbirliği görüşmeleri yapmak üzere ziyaret ettiği belirtildi. Okan Üniversitesi ve Hastanesinin Küba ile özellikle kanser çalışmaları alanında işbirliği tesis etmek, bu bağlamda İstanbul'da üniversiteleri bünyesinde, Küba-Türkiye Onkoloji Araştırma Tesisi kurmak, öğrenci ve akademik değişim programlarını hayata geçirmek üzere, **Okan Üniversitesi ile Havana Tıbbi Bilimler Üniversitesi arasında bir mutabakat zaptı imzalama sürecinde olduğu belirtildi.**

Havana Üniversitesi Tıbbi Bilimler Üniversitesi'nde organ nakli alanında bilgi ve birikimin yeterli düzeyde olduğu belirtildi, böbrek ve karaciğer naklinin yapılabilirdi ifade edildi. Görüştüğümüz Üniversite Rektörü Prof. Dr. Luis Alberto Pichs Garcia'nın yoğun bakım uzman doktoru olduğunu öğrenince, SAİK olarak paydaşı olduğumuz ve 2015 yılından bu yana yürütülen Uluslararası Organ Nakli Ağı Platformu'nun (ITN) organ bağışısı ve nakli alanındaki eğitim kursları, tanıtım workshopları ve 2018'de Türkiye'de düzenlenecek Kongre hakkında bilgi verilerek, Küba'dan bu alanda doktorlar Türkiye'ye davet edildi. Davet ve yazışmalar SAİK Koordinatörlüğü tarafından ITN sekreteryası ile T.C.Havana Büyükelçiliği üzerinden yapılacaktır.

Ulusal Onkoloji ve Radyobiyoteknoloji Merkezi (INOR) Direktör Yardımcısı Dr. Lorenzi Anasagasti ile Toplantı

1 Şubat 2018

Ulusal Onkoloji ve Radyobiyoteknoloji Merkezi (*Instituto Nacional de Oncología y Radiobiología*-INOR) Kübalı vatandaşlara kanser tedavisinin sunulduğu ve kanser tedavisiyle ilgili önemli araştırmaların yapıldığı bir merkezdir.

Küba Sağlık Bakanlığı'na (MINSAP) bağlı olan INOR 1966 yılında kurulmuş olup, kanser tedavisinde Küba'da en iyi tedavi merkezidir. Ülkedeki kanser vakalarının %15'i bu merkezde tedavi edilmektedir. INOR merkezinde tedavi olmayı isteyen yabancı hastalar SMC üzerinden başvuru ile yönlendirilerek gelmektedir.

INOR'da ilk kanser araştırmaları, bir grup teorik biyofizikçinin antijenler ile hücre reseptörlerini bazı kanser ve hastalıklarla ilişkili olduğunu ilk kez modellemesiyle, ortaya çıkmıştır. INOR'da yapılan kanser tedavisi araştırmalarına destek olacak, yepyeni, modern ve donanımlı bir araştırma merkezi olan **Moleküler İmmünoloji Merkezi** (CIM), 1980'lerde Fidel Castro'nun vizyonu ve önerisiyle kurulmuştur.

Küba'da en fazla görülen kanser türleri **akciğer kanseri** (*yaygın sigara/puro kullanımı*), **prostat ve kalın bağırsak** (*colorectal*) kanseridir. Güneşin UV ışınlarının dik geldiği, çok farklı ırklardan gelen (*beyaz tenli Avrupalı göçmenler*) vatandaşların, vücutlarını örten kıyafetler giymeyi tercih etmemeleri dolayısıyla Küba'da **cilt kanseri** de yaygın olarak görülmektedir.¹⁰ Erkekler arasında akciğer ve prostat kanseri en sık görülen kanser türlerinden olup, kadınlar arasında meme kanseri ile rahim ağzı kanseridir.

Kanser tek bir çeşit hastalık değildir; yüzlerce farklı hastalığın bir kombinasyonudur. Dolayısıyla tek bir tedavi yöntemi bulmak zordur, dolayısıyla yıllar geçtikçe Kübalı bilim insanları kanseri ölümcül bir hastalık olmaktan çıkartıp, kronik yaşanılabilir bir hastalık durumuna dönüştürmüş ve farklı çeşitlilikte tedaviler geliştirmiştir. INOR'da kanser hastalıklarının tedavisinde en etkili yöntem olarak kabul ettikleri immünoterapi yöntemi uygulanmaktadır.

¹⁰ <https://www.havanatimes.org/?p=126758>

INOR tarafından bir **Tümör Bankası** kurulmuş olup, farklı tümör örnekleri bu bankada saklanmaktadır.

INOR kanser merkezine 2017 yılında 44 farklı ülkeden 230 civarında kanser hastası tedavi amacıyla gelmiştir. Hastalar ağırlıklı Afrika, Latin Amerika ve Orta Karayipler ülkelerinden gelmektedir.

Küba **Moleküler İmmünoloji Merkezi'nde** (CIM) bilim insanları tarafından 1999'da geliştirilen moleküllerle üretilen ilaçlardan biri olan, Türkiye'de **CIMAher** olarak bilinen **Nimotuzumab**, Küba'nın kanser tedavisinde geliştirdiği en önemli ilaçlardan biridir. Yaklaşık 20 yıldır kullanımda olan bu ilaç, baş boyun kanserlerinin (yutak, burun kökü, yemek borusu, bademcik ve dil kanserleri) tedavilerinde hastanın beş yıllık hayatta kalma şansını %60'ın üzerine çıkarmıştır, oysa dünyada bu oran %40-50 düzeyindedir. Nimotuzumab şimdi kolon, meme, karaciğer ve mide kanserlerinin tedavisinde denenmektedir.

Nimotuzumab bir monoklonal antikor ve biyoteknoloji ürünüdür. Epitelyal büyüme faktörü (EGFR) üzerinden çalışmaktadır. EGFR bütün organlarımızı kaplayan epitel hücreler üzerinde bulunan bir proteindir. Bazı kanser türleri bu proteinin kontrolsüz çalışmasına, bu da hücrelerin kontrolsüz biçimde çoğalmasına yol açmaktadır. Kanser gelişim mekanizması da bundan kaynaklanır. Nimotuzumab hem EGFR proteinini örtmektedir ve böylece kontrolsüz hücre çoğalmasını engellemiş olmaktadır, hem de kanser tedavisinde kullanılan ilaçların ve radyoaktif maddelerin kanserli dokuya taşınmasını kolaylaştırmaktadır. Aslında piyasada Nimozutumab dışında da monoklonal antikorlar mevcuttur, ancak onların yan etkileri çok daha fazladır. Bunun temel nedeni; yalnızca kanserli dokulardaki değil, normal dokulardaki EGFR proteinine de bağlanmalarıdır. **Oysa Küba'nın CIMAher ilacı doğrudan kanserli hücrelere yönelmektedir.**¹¹

Nimotuzumab'ın 12 hafta boyunca haftada bir, sonra da hayat boyu aylık enjeksiyonlar şeklinde alınması önerilmektedir.

Bunun yanı sıra Küba aynı teknolojiyle belirli kanser hastalıklarının tedavisinde kullanılan yeni bir başka ilaç geliştirmiştir: **VIMAvax yani Racotumomab.**

Racotumomab ilacı; bilim adamlarınca tüm kanser hücrelerinde bulunduğu düşünülen bir molekülü hedef almaktadır. Bu, ilacın kan kanseri hastalıklarına ve akciğer, meme, prostat ve kolon kanseri gibi hastalıklara eşlik eden katı tümörler üzerinde etkili olabileceği anlamına gelmektedir.

INOR'da ziyaret ettiğimiz nükleer tıp ve radyoloji merkezlerindeki cihazların Türkiye'ye göre çok daha eski teknolojide kaldığı gözlemlenmiştir.

¹¹ https://www.huffingtonpost.com/entry/cuba-medical-innovations_us_56ddf4fce4b03a4056799015

Biyoteknoloji ve Genetik Mühendisliği Merkezi'nin Ticari Şirketi Heber Biotech Satış Müdürü Ana B. Torres Minkova ile Toplantı

1 Şubat 2018

Heber Biotech; Biyoteknoloji ve Genetik Mühendisliği Merkezi'nin ticari işbirliklerini, iş ortaklıklarını gerçekleştiren ("*KIT*"lere benzer şekilde yapılanan), rekombinant ilaçları ve aşılıarı geliştirmek odaklı çalışmalar yapan bir biyoteknoloji firmasıdır.

Biyoteknoloji ve Genetik Mühendisliği Merkezi (*Centro de Ingeniería Genética y Biotecnología-CIGB*); Fidel Castro'nun 1986'da kurduğu ve gelecek vadettiğini düşündüğü bir merkez ve çalışma alanıdır.1980'li yıllarda ülkenin sağlık sektöründe belirli alanlarında, gelecek vadeden çalışmalar yapacak araştırma merkezleri kurulması stratejisi doğrultusunda, Fidel yurtdışına yaptığı seyahatlerde ülkenin kalkınmasına katkısı olabilecek, diğer ülkelerin sağlık alanındaki gelişmelerini inceleyerek biyoteknoloji ve genetik mühendisliği alanında aynı zamanda sağlık hizmetleri ve ilaç sektörüne destek araştırmaları yapacak bir araştırma merkezi kurulmasına karar vererek, CIGB'in kuruluşunu hayata geçirmiştir.

Şu an CIGB'de 1500 kişi çalışmaktadır. Bu 1500 çalışanın %30'u farklı tıbbi bilimlerden (*genetik mühendisliği, biyoloji, tıp*) mezundur. Bu branşlardan mezun olan tüm uzmanlar CIGB'de işe girdiklerinde biyoteknoloji ve genetik mühendisliği alanlarında genel bir eğitime tabi tutulurlar. Departmanlara atandıklarında bu uzmanlar tekrar uzmanlık alanlarında göre eğitimler alarak çalışma hayatlarına devam ederler.

Heber Biotech de bu araştırma merkezinin ticari faaliyetlerini yürütmek üzere kurulmuş bir biyoteknoloji şirkettir. Dünyadan pek çok ilaç ve biyoteknoloji şirketiyle, devlet kurumlarıyla ticari işbirliği projeleri, dağıtım anlaşmaları, teknoloji transferi veya proje geliştirme işbirlikleri gerçekleştirmektedir. Türkiye'den Hasbiotech adında (Kayseri merkezli) biyoteknoloji ve ilaç firmasının CIGB ve Heber Biotech ile devam eden işbirlikleri mevcuttur. Bunun yanı sıra Abdi İbrahim İlaç firmasının CIGB ürünleri ile ilgilendikleri ve irtibata geçtikleri belirtildi.

CIGB'in faaliyet alanları;

- Aşıların geliştirilmesi,
- İlaç ürünleri,
- İmmünoagnostik ve Gen bilimi,
- Kimya ve fizik
- Bilimsel-teknik kontrol ve idari süreçlerin takibi

Türkiye-Küba arasında Ekonomik İlişkilerin III. Teknik İzleme Toplantısı

Hasbiotech Firmasının Küba ile Sağlık İşbirlikleri¹²

2009 yılında %100 Türk sermayesi ile Türkiye'de kurulmuş olan Hasbiotech İlaç San. Ve Tic. A.Ş., günümüzde onkoloji ve yara tedavisi başta olmak üzere hematolojik, metabolik ve kronik hastalıklarda kullanılan ilaçlarla ilgili çalışmalar araştırmalar yürütmektedir. Sağlık alanında faaliyet gösteren Küba'daki araştırma merkezleriyle işbirliği geliştirme kararı alan şirket, bu bağlamda molekül keşfinden ilaç üretimine kadarki sürece ilişkin "know-how"ın Küba'dan ülkemize transferini hedeflemektedir. İlaç üretiminin yapılabilmesi için Kayseri'de fabrika inşaatı devam etmektedir. Bu projeye bir orijinal molekülün ilk defa Türkiye'de ruhsatlandırılacağı belirtilmektedir.

Hasbiotech Küba'nın 4 araştırma merkezinden 3'ü ile farklı projeler üzerinde işbirliği projelerini sürdürmektedir. Küba **Moleküler İmmünoloji Merkezi (CIM)** tarafından geliştirilen **EPOPLUS** (kemoterapi sonrasında düşen bağışıklık sistemini iyileştiren ilaç türü- Epocim) ve **LEUKOPLUS'ın** (dialize giren hastalarda kansızlık tedavisinde kullanılan bir ilaç-Leucim) 2009 yılında ülkemizde ruhsatını almış, Nisan 2011'de ise diyabete bağlı ayak yaraları tedavisinde kullanılan **Heberprot-P** isimli ürünün Türkiye hakları için **Biyoteknoloji ve Genetik Mühendisliği Merkezi (CIGB)** ile anlaşma yapmıştır. 2011'den beri Türkiye'de ayak ülseri tedavisinde doktorlar tarafından uygulanmakta ve SGK tarafından masrafları karşılanmaktadır. Bu ilacın molekül satışı ambargo ve para transferi sorunu yüzünden İspanya'daki bir firma üzerinden yapılmıştır. Mart 2016'ta da, CIGB ile neticelendirilen başka bir sözleşme kapsamında, büyüme hormonu salgılatan bir peptid için CIGB'nin küresel ortağı olmuş, akut miyokard enfarktüs tedavisinde kullanımı için gereken Faz II çalışmalarını Türkiye'de başlatmıştır. Son olarak **Plasenta Histoterapi Merkezi'nin** bazı ürünleriyle ilgili olarak firmanın global bir anlaşma için halen müzakereleri yürüttüğü belirtilmektedir.

Hasbiotech firması asıl olarak, akciğer kanseri tedavisinde kullanılan **VAXIRA** ilacının Türkiye'deki klinik çalışma ve satış hakkını almıştır. Yine ambargo ve ödeme sıkıntıları yüzünden VAXIRA ilacının anlaşması Arjantinli bir firma üzerinden yapılmıştır. Halen, CIM Enstitüsü ile Hasbiotech arasında tanı ve tedavi amaçlı 3 global onkoloji projesi yürütülmektedir.

¹² T.C.Havana Büyükelçiliği tarafından hazırlanan Küba Sağlık Sektörü Notu

Türkiye-Küba arasında Ekonomik İlişkilerin III. İzleme Toplantısı Tutanakları İmza Töreni

T.C.Ekonomi Bakan Yrd. Fatih Metin ve Küba Dış Ticaret ve Yatırımlar Bakan Yrd. Ileana Nunez Mordoche

Sektöre Öneriler & Notlar

- 1) Küba'yı kendi siyasi ve ekonomik yönetim şeklini (komünizm) mutlaka dikkate alarak değerlendirmek, resmi görüşmeleri ve uzayan bürokrasi sürecini bu şekilde ele almak, ilerletmek gerekmektedir.
- 2) Küba'ya yaptığımız ziyarette **biyoteknoloji, biyomedikal mühendisliği, genetik mühendisliği veya moleküler farmakoloji** alanında üniversitede eğitim almış kişilerin, Küba'da kalarak devletin kurduğu araştırma merkezlerinde mesleklerini yapabileme fırsatını bulduğunu, dolayısıyla beyin göçüyle dışarıya gitmedikleri için sağlık alanındaki bu niş ve yeni buluşlar getirecek alanlarda Kübalı sağlık profesyonellerinin **Biyoteknoloji ve Genetik Mühendisliği Merkezi veya Moleküler Immunoloji Merkezi** gibi kurumlarda çalışarak mesleklerini icra ettikleri, tedavi hizmetlerinde ve ilaçlarda katma değer yaratacak araştırmalar, buluşlar yaptıkları gözlemlenmiştir. Sadece Biyoteknoloji ve Genetik Mühendisliği Merkezi'nde 1500 kişi çalışmakta olup, bunların 50'si genetik mühendisi veya biyoteknoloji uzmanıdır.
- 3) Türkiye'deki üniversiteler, hastaneler ve araştırma merkezlerinin, Küba'nın yukarıda bahse konu bilim alanlarındaki yüksek bilgi, birikimi ve deneyimi dikkate alınarak, stratejik işbirliklerinin yapılması önerilmektedir. İlaç ve biyoteknoloji sektöründen firmaların ticari anlaşmalar yapabilecekleri potansiyel fırsatlar olduğu gözlemlenmektedir. Özellikle Küba'daki ilaç sektörü çatı kuruluşu olan **Biocubafarma üzerinden ilaç firmalarımızın ilgili Araştırma Merkezleri ile ticari işbirliklerini değerlendirmeleri önerilmektedir.**
- 4) Kanser ve kronik diğer hastalıklarla mücadelede biyoteknolojiden efektif olarak yararlanan bir sağlık sektörü kurgulaması karşımızda durmaktadır. Biyoteknoloji, genetik mühendisliği ve tıp alanında eğitim veren Üniversitelerimiz ile Küba'daki Tıbbi Bilimler Üniversitesi'nin de diğer üniversitelerin eğitim ve sağlık işbirliği yapabilmesi, bu alanlarda ortak araştırma merkezi kurulması mümkün görünmektedir. Türkiye'deki üniversitelerin öncelikle Küba Yüksek Öğrenim Kurumu'ndan tanınırlık alması gerekmektedir. Veya Küba Yüksek Öğrenim Kurumu ile Türkiye Yüksek Öğrenim Kurumu arasında iyi niyet anlaşması yapılması gerekmektedir. Yani üniversiteler arası ortak proje, araştırma, konferans, sempozyum, seminer, kısa ve uzun dönemli öğrenci akademisyen değişimi, uluslararası öğrenci teminini sağlayacak nitelikte **Türkiye ile Küba arasında Yüksek Öğretimde İşbirliği Mutabakat Zaptı yapılması önerilmektedir.**
- 5) Küba ile Türkiye Sağlık Bakanlıkları arasında henüz **İkili Sağlık İşbirliği Anlaşması mevcut değildir.** Gerek Türk özel sektörü, gerekse kamu kurumları arası eğitsel ve teknik işbirliği mekanizmalarının oluşturulabilmesi için T.C. Sağlık Bakanlığı ile Küba Sağlık Bakanlığı arasında **İkili Sağlık İşbirliği Görüşmelerinin başlatılması, taslak sağlık işbirliği metninin T.C.Sağlık Bakanlığı tarafından Küba Sağlık Bakanlığı'na gönderilerek müzakerelere ivedilikle hareket kazandırılmasında yarar olduğu gözlemlenmektedir.**
- 6) Türkiye-Küba arasında Ekonomik İlişkilerin III. Teknik İzleme Toplantısına Dış Ekonomik İlişkiler Kurulu'nu temsilen, sektörel konularda önerilerde bulunulmuştur. 31 Ocak 2018 tarihinde imzalanan Toplantı Tutanağında iki tarafın mutabık kaldığı, **Eğitim ve Sağlık sektörleri için İşbirliği Alanları aşağıdaki sayfalarda yer almakta olup, ilgili şirketlerin kararları alınan bu işbirliği alanlarını takip etmeleri önerilmektedir.**
- 7) Türkiye-Küba arasında Ekonomik İlişkilerin III. Teknik İzleme Toplantısına Küba tarafında başkanlık yapan Küba Dış Ticaret ve Yatırımlar Bakan Yrd.**Ileana Nunez Mordoche**'in Mayıs ayında Türkiye'ye bir delegasyon ile yapmayı planladığı ziyarette, Havana'da görüştüğümüz sağlık otoritelerinin de dahil edilmesi/davet edilmesi; hastanelerimizin ve sağlık kapasitemizin yerinde gösterilmesi, ilaç sektörü temsilcileriyle bir araya getirilmesi ve doktorlarımızla ileriye dönük **III. ülkelerde (Afrika, Körfez, Orta**

Doğu ülkelerinde) stratejik teknik işbirliği projelerini görüşmelerinin faydalı olacağı önerilmektedir.

8) Ayrıca şunu açık bir şekilde belirtmek gerekir ki, son dönemde "Küba'da kanser aşısı bulunduğu" veya "Küba'da kanser hastalığının tedavi edildiği"ne dair yanlış bilgiler internette dolanmakta ve hastalar/hasta yakınları yanlış bilgilendirilmektedir. Medyada pek çok yanlış ve hatalı bilgi yayan haber, gazete reklamı veya aracı kurum ortaya çıkmış olup, Küba-kanser-aşı- yazıldığında digital ortamda da bilgi kirliliği mevcuttur. Hastaları sömüren veya istismar eden doktor ve aracı şirketler türemiştir. **Küba'da her seviyede veya türdeki kanser hastalıkları için tedavi mevcut değildir.** Özellikle akciğer kanserinin son evresindeki bazı hastalar için, Kübalı doktorların onayı ve gözetiminde hastaya Küba'da akciğer kanseri aşısı uygulanmaktadır. Her akciğer hastası Küba'da tedavi edilememektedir. Kübalı doktorların medikal raporlarını inceleyip, Küba'ya gelip aşı olmasında yarar gördüğü hastalar sadece kabul edilmektedir. Uygulanan bu aşı tedavi edici bir aşı değildir, hastanın kemoterapi gördükten sonra düşen bağışıklık sistemini iyileştiren, hastanın yaşam süresini uzatan ve tedaviye destek sunan ama vücuttan kanseri tamamen ortada kaldırmayan bir aşıdır.

TÜRKİYE CUMHURİYETİ EKONOMİ BAKANLIĞI VE KÜBA CUMHURİYETİ DIŞ TİCARET VE YATIRIM BAKANLIĞI ARASINDA ÜÇÜNCÜ İZLEME TOPLANTISI

31 OCAK 2018

Sağlık Alanında İşbirliği

Taraflar, ilgili Bakanlıkları, kurumları ve ajansları arasında tıbbi ilaçlar alanındaki işbirliğinin geliştirilmesi amacıyla diyalogu desteklemek ve iyileştirmek hususunda mutabık kalmışlardır.

Taraflar, tıbbi ekipman ve cihazlar alanında iş fırsatlarının yaratılması hususunda mutabık kalmışlardır.

Türk Tarafı, bir Küba İlaçlar Komisyonu, farmasötik/tıbbi ilaçlar alanında ortak imalat alanlarında bulguların araştırılması ve Küba tıbbi ilaç ürünlerinin pazar alanı ve pazarlanma konusundaki engelleri hakkında bilgi almak amacıyla Ülkemize davet etmiş ve ziyareti organize edeceğini dile getirmiştir.

Küba Tarafı, tıbbi ilaç, biyoteknoloji projeleri ve ürünleri, tıbbi cihaz ve tanı kiti portfolyosunu Türkiye'de tanıtmak ve Küba tıbbi hizmet ürünlerinin Türkiye'ye ihracatı ve Türkiye'de pazarlanması hakkında bilgi almak açısından bu teklifi memnuniyetle karşılamıştır.

Küba Tarafı, diyabet ve kanser gibi hastalıkların erken teşhisi ve zamanında tedavisi ile ilgili konuların erken teşhis için kapsamlı sağlık gözlemleri içeren program ve tedavi çözümlerini 2018 yıl Nisan ayı sonuna kadar Türk tarafının etkisine sunmayı kabul etmiştir.

Buna ek olarak, Küba Tarafı, tıbbi ürün ve biyoteknoloji ürünü üretim tesislerinin kurulması için ortak iş modeli çerçevesinde Mariel Özel Kalkınma Bölgesinde yatırım yapmanın avantajları hakkında bilgi vermiştir.

Taraflar, iş-küba arasındaki sağlık ve tıp bilimi alanlarında işbirliği konusunda bir anlaşma imzalaması için müzakerelerin hızlandırılması kararına varmıştır. Bu çerçevede, Türk tarafı anlaşma taslak metni iletmiştir.

Türk Tarafı, Dış Ekonomik İlişkiler Kurulu (DEİK) aracılığıyla sağlık sektöründe eğitim ve teknik işbirliğini teşvik etmek ve desteklemek için Küba Tarafına talebinde bulunmuştur.

Eğitim Alanında İşbirliği

Taraflar, Havana Üniversitesi ve Ankara Üniversitesi arasında mevcut verimli işbirliğini özellikle işaret etmiştir.

Taraflar, işbirliğini iki ülkenin diğer üniversiteleri arasında da geliştirme konusunda mutabık kalmıştır.

Taraflar, ayrıca, Türkiye Yüksek Öğrenim Kurumu (YÖK) ile Küba Yüksek Öğrenim Bakanlığı arasında işbirliğini geliştirilme hususunda mutabık kalmıştır.

Küba Tarafı, Türk üniversitelerini ve kurumlarını Küba'da düzenlenecek olan "Pedagoji 2019" ve "Üniversite 2020" isimli eğitim ve bilim konferanslarına katılmaya davet etmiştir.

Küba Tarafı, çocukluk ve ergenlik çağındaki hassas durumdaki çocuklar, engelliler ve erken dönem çocuklarla ilgili olarak danışmanlık vermeye hazır olduğunu ifade etmiştir.

Küba İletişim Bilgileri

1) **Victor Tamayo**

Başkan Yrd., Küba Sağlık Hizmetleri Kurumu - SMC

(Comercializadora de Servicios Medicos Cubanos)

Telefon: +53 720 90977

E-mail: vpnegocios@smcsalud.cu

İnternet sitesi: <http://www.smcsalud.cu/smc>

Adres: Calle 44 #502, Esquina 5ta Avenida, Playa, La Habana

2) **Prof.Dr. Luis Alberto Pichs Garci**

Rektör, Havana Tıbbi Bilimler Üniversitesi

(Universidad Ciencias Medicas de la Habana- UCMH)

Telefon: +53 727238636873

E-mail: rectorucmh@infomed.sld.cu ; luis.pichs@infomed.sld.cu ; jaminor@infomed.sld.cu

=> Asistencia Médica Internacional

İnternet sitesi: <http://instituciones.sld.cu/ucmh/english/>

Adres: Calle 31 y 146, Atabey Playa, La Habana

3) **Dr. Lorenzo Anasagati**

Başkan Yardımcısı, Ulusal Onkoloji ve Radyobioloji Merkezi

(National Instituto de Oncologia y Radiobiologia-INOR)

Telefon: 00 53 537 55 25 86

E-mail: uninor@infomed.sld.cu

Adres: Calle 29 y F, Vedado – Ciudad de La Habana

4) **Ana B. TORRES Minkova**

Satış Müdürü, Heber Biotech S.A.

(Centro de Ingenieria Genetica y Biotecnologia)

Telefon: 005372504582/ 2504528

E-mail: ana.blanca@heber-biotec.com

İnternet sitesi: <http://www.cigb.edu.cu/en/>

Adres:Calle 186 esq. Ave.31,Cubanacan Playa Ciudad de La Habana

5) **Dr. Dora Garcia Delgado**

Avrupa ve Asya Bölgesi Ticari İşbirlikleri Uzmanı, BioCubaFarma

E-mail: dora@oc.biocubafarma.cu

6) **Dr. Eric Fernandez Hernandez**

Uluslararası Projeler Grubu Müdürü, Küba Yüksek Öğrenim Kurumu
(Ministerio de Educacion Superior)

Telefon: +53 537 8351094

E-mail: eric@mes.gob.cu ; dircom@mes.gob.cu

İnternet sitesi: <http://www.mes.gob.cu/es>

Adres: Calle 23 No:667 e/D y E.Vedado La Habana

7) **T.C. Havana Büyükelçiliği**

Telefon: +53 (7) 204 22 37 / +53 (7) 204 12 04/ +53 (7) 204 12 05

Faks:+ 53 (7) 204 28 99

E-mail: embajada.havana@mfa.gov.tr

Adres: 5 Ta Avenida No: 3805 Entre 36 Y 40, Miramar, Ciudad Havana

8) **Havana Ticaret Müşavirliği**

Telefon: + 53 7 204 22 37 / + 53 7 204 12 04 - / + 53 7 204 12 05

Faks: + 53 7 204 29 33

E-mail: havana@ekonomi.gov.tr

Websitesi: <http://www.musavirlikler.gov.tr/>

Adres: 5 Ta Avenida No: 3805 Entre 36 Y 40, Miramar, Ciudad Havana

9) **Dr. Seyfullah Dağistanlı**

Hasbiotech Şirketi Genel Müdürü

Telefon: +90 216 339 81 49

E-mail: sdagistanli@hasbiotech.com

İnternet sitesi: <http://www.hasbiotech.com/>

Sunumlar

1. **Biocubafarma**

<http://www.deik.org.tr/contents-fileaction-16312>

2. **Ulusal Onkoloji ve Radyobiyoteknoloji Merkezi (INOR)**

<http://www.deik.org.tr/contents-fileaction-16314>

3. **Biyoteknoloji ve Genetik Mühendisliği Merkezi (CIGB)_Heber Project Portfolio 2016-2017**

<http://www.deik.org.tr/contents-fileaction-16316>

4. **Turkey-Cuba Economic Relations FollowUp Minutes of Meeting**

Health & Education Section

<http://www.deik.org.tr/contents-fileaction-16318>

Künye

- 1) T.C.Havana Büyükelçiliği tarafından hazırlanan Küba Sağlık Sektörü Notu
- 2) Küba'da 4 Sağlık Kurumu ile Yapılan Toplantılar ve Ön Araştırmalar
- 3) Dünya Sağlık Örgütü Küba Sayfası <http://www.who.int/countries/cub/en/>
- 4) Küba Sağlık Kurumu (Comercializadora de Servicios Medicos Cubanos)
<http://www.smcsalud.cu/smc>
- 5) Küba'daki Biyoteknoloji ve İlaç Endüstrileri Grup Şirketi (Biocubapharma)
<https://www.biocubafarma.cu/eng/>
- 6) Havana Tıbbi Bilimler Üniversitesi (Universidad Ciencias Medicas de la Habana)
<http://instituciones.sld.cu/ucmh/english/>
- 7) Biyoteknoloji ve Genetik Mühendisliği Merkezi (Centro de Ingeniería Genética y Biotecnología-CIGB)
<http://www.cigb.edu.cu/en/>
- 8) Ulusal Onkoloji ve Radyobiyoteknoloji Merkezi(INOR)
<http://instituciones.sld.cu/inor/>
- 9) <https://www.cubaheal.com/cubas-world-renown-medical-centers/national-institute-of-oncology-and-radiobiology-inor/>
- 10)<https://books.google.com.tr/books?id=3LOqDAAAQBAJ&pg=PA68&lpg=PA68&dq=cuba+original+molecule&source=bl&ots=Nv3K6qh15a&sig=CndlycuuQGbkC9PTISzY1xQmpNM&hl=tr&sa=X&ved=0ahUKEwioorqApJLZAhXGFSwKHcRND5806AEIbzAJ#v=onepage&q=cuba%20original%20molecule&f=false>
- 11) https://www.huffingtonpost.com/entry/cuba-medical-innovations_us_56ddfaccfe4b03a4056799015
- 12) <http://www.cuba-solidarity.org.uk/news/article/340/cuban-vaccine-against-lung-cancer-enters-clinical-trials>